

MONG-VAJDA

OKNYOMOZÓ ÚJSÁGÍRÁS

Hallgatói kézikönyv

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	7
1. Fogalmi meghatározás	11
2. Hogyan kezdünk hozzá?	14
3. Témaválasztás	19
4. A források feltérképezése	21
5. Az írott források fajtáinak bemutatása	24
6. Hol és hogyan keressünk forrásokat? A CAR-módszer alkalmazása	28
7. Hogyan használjuk az írott forrásokat? A dokumentumok nyilvánossága	34
8. Emberi források: interjúk fajtái, kérdezéstechnika	45
9. A forráskezelés szabályai	53
10. Etika és jogi háttér: mit szabad és mit nem szabad?	56
I 1. A munka összegzése	63
12. Hogyan írjuk meg a cikket?	65
Függelék	67
I. Alapfogalmak gyűjteménye	67
II. Cikkgyűjtemény	72
III. Felhasznált irodalom	101
IV. Ajánlott irodalom, filmek és internetes címek	101

ELŐSZÓ

„Az újságírás a történetírás első nyers vázlata” – Philip Graham¹, a *Washington Post* egykori társtulajdonosának mondását gyakran idézik a mesterséggel kapcsolatban, a mondatot a washingtoni *Newseum*, az újságírás történetét bemutató múzeum falára is felvették. A hasonlatot továbbfejlesztve Hugo de Burgh brit professzor Magyarországon is megjelent könyvében² azt írja, hogy az oknyomozó újságírás viszont a törvényhozás első nyers vázlata, hiszen a szakma egyik legfontosabb feladatát teljesíti be, amikor „felhívja a figyelmet a társadalom szabályozórendszereinek hiányosságaira, s azokra a kiskapukra, amelyeket mindig megtalálnak a rendszereken belül a hatalmasok, a gazdagok és a tilosban járók”³. Hiába érzi azonban mindenki, hogy mit takar az oknyomozó újságírás, a fogalom meghatározásától kezdve a műfaj különböző módszereinek helyes használatán keresztül a felvetődő jogi vagy etikai problémák megoldásáig a mindennapokban nagyon sokféle kétség fogalmazódik meg az újságírókban éppen úgy, mint az olvasókban.

Magyarországon az újságírás, így az oknyomozó újságírás feltételei a demokratikus rendszer kiépítésekor, 1989-től teremtődtek meg. Miközben azonban az átalakuló rendszerben mindennél nagyobb szükség lett volna a törvényhozás nyers vázlatára, arra, hogy az újságírás rámutasson az átalakulás kiskapúira és hiányosságaira, az oknyomozó újságírással kapcsolatban a szakma művelői között is alig oszlottak a félreértések és a bizonytalanságok. Ennek egyik oka a rendelkezésre álló szakirodalom, oktatási segédanyagok hiánya volt. Habár az oknyomozó újságírás számos könyv, tanulmány és jegyzet témájaként szerepelt az elmúlt két évtizedben, ezek a

-
- 1 Philip Leslie Graham (1915–1963) a *Washington Post* kiadójának vezetője (1946–1963) és társtulajdonosa (1948–1963) 1963-ban a *Newsweek* külföldi tudósítói előtt mondott beszédében alkalmazta ezt a hasonlatot. Graham halála után felesége, Katharine Graham, a lapot korábban tulajdonló Eugene Meyer lánya vette át a *Washington Post* irányítását és több mint két évtizeden keresztül állt a kiadó élén. A korszakhoz fűződik többek között a Richard Nixon elnök lemondásához vezető Watergate-botrány (1974) is.
 - 2 HUGO DE BURGH (szerk.): *Oknyomozó újságírás*. Budapest, 2005, Jászöveg Műhely Kiadó, 13. o.
 - 3 HUGO DE BURGH (szerk.): *Oknyomozó újságírás*. Budapest, 2005, Jászöveg Műhely Kiadó

művek gyakran mint szociológiai jelenséget vizsgálták a műfajt, és alig született olyan kiadvány, amely az újságírók és a szakmai oktatásban résztvevő tanárok számára kínált volna könnyen hasznosítható alapanyagot.

A Független Médiaközpont éppen ezért döntött úgy, hogy az újságíróképzésben részt vevő, az oknyomozó újságírást mint szakirányt választó hallgatók, illetve a műfajt tanító szakemberek számára egy rövid, a gyakorlati képzésre koncentráló jegyzetet készít, amely akár egy féléves tanterv vagy egy többnapos workshop keretében felhasználható. A jegyzet két egymást kiegészítő, egymásra támaszkodó kötetből, a hallgatói és a tanári kézikönyvből áll.

A HALLGATÓI KÉZIKÖNYV gyakorlati útmutatót kínál az újságíróképzésben résztvevők számára. A tananyag előbb részletesen foglalkozik az oknyomozó újságírás fogalmi meghatározásával, hiszen a pontos definíciónak tartalmi hozadéka is lehet. Ezután végigvezeti a hallgatókat az oknyomozó újságírói munka egész menetén: az intézményi háttér megteremtésétől kezdve a témaválasztáson, az írott és emberi források feltérképezésén, a források megfelelő használatán és a forráskezelés szabályain keresztül a munka összegzéséig, a cikk kreatív megírásáig. A jegyzet kiemelt hangsúlyt helyez a forrásszerzés internetes lehetőségeire, külön fejezet foglalkozik a Computer Assisted Reporting (CAR) módszertanával, mint ahogyan részletes útbaigazítást kínál az oknyomozás jogi és etikai dilemmáinak szakszerű kezeléséhez is. A magyar jogi helyzet alapján ismertetőt ad arról, hogy milyen törvényes lehetőségei vannak az újságírónak a közérdekű adatok, dokumentumok megszerzésére és a jogi kockázatok minimalizálására. Részletesen taglalja a munka során felvetődő etikai dilemmákat a rejtett, álcázott eszközök használatától az információszerzés során etikailag még elfogadható kompromisszumokig. Az egyes fejezetekben számos gyakorlati tippet, jó tanácsot olvashatnak a hallgatók, az egységek végén ellenőrző kérdések segítik a munkájukat, a jegyzet függelékében található angol és magyar cikkgyűjtemények pedig az elsajátított elméleti ismeretek órai és otthoni feldolgozását célozzák. A cikkgyűjtemény részben azokra az írásokra épül, amelyek a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) oknyomozó programjának keretében 2007–2008-ban készültek.

A TANÁRI KÉZIKÖNYV – a hallgatóknak szánt változat szerkezetét követve – az újságíróképzésben az oknyomozó újságírás tanítására specializálódott szakembereknek kínál a gyakorlati munkában jól hasznosítható alapanya-

got. A jegyzet egy egyetemi félév vagy egy műhelyfoglalkozás felépítésének tervét is tartalmazza órára, illetve – workshop esetében – napokra lebontva, az egyes fejezetekben pedig számos olyan tippet, gyakorlati tanácsot fogalmaz meg, amelyeket a szakemberek az órai munka során hasznosíthatnak.

Budapest, 2009. február 1.

1. FOGALMI MEGHATÁROZÁS

Az oknyomozó újságírást számos országban – elsősorban az Egyesült Államokban, de Nyugat-Európában is – ismerik és széles körben művelik az újságírók. Magyarországon az elmúlt években kezdtek kialakulni az oknyomozónak vagy tényfeltárónak nevezett újságírás szabályai. A műfajt egyébként vannak, akik itthon – az angol *investigative* szó fordításának megfelelően – egyszerűen nyomozó újságírásnak hívják. Az elnevezés körüli vitának annyiban van értelme, hogy vajon van-e tartalmi hozzádéma a definíciónak. Horvát János ismert televíziós újságíró szerint a kilencvenes évek elején, a „tényfeltárás” elnevezés megszületésekor volt értelme ennek a szónak, hiszen hosszú idő után először lehetett a valós tényeket feltárni. Ma ezzel szemben – jó esetben – minden újságíró tényeket tár fel. Így e jegyzet szerzői az oknyomozó újságírás kifejezés használatával értenek inkább egyet, mert egyrésztől kifejezi a munka jellegét – nyomozó –, másrésztől utal a sztorik sokféleségére.

MINDENNAPI ÉS OKNYOMOZÓ ÚJSÁGÍRÁS

De hogyan is határozzuk meg az oknyomozó újságírást? Még a szakma külföldi művelői között sincs feltétlenül egyetértés abban, hogy mi is az oknyomozó újságírás pontos definíciója. Vannak olyan vélemények is, amelyek szerint nem érdemes különbséget tenni a napi újságírás és az oknyomozó újságírás között, mondván: olyan ez, mintha különbséget akarunk tenni az autószerelés és a hibajavító autószerelés között. Ez a párhuzam azonban – bár kétségtelenül látványos – nem teljesen illik a napi újságírás és az oknyomozó újságírás viszonyának leírására. Az igaz, hogy valóban minden újságíró feladata annak kiderítése, mi is történt valójában, ezt azonban különbözőféleképpen lehet megtenni. Egyik típusú újságírói munka sem értékesebb a másiknál, hiszen az alapvető feladat mindig ugyanaz: el kell mondani az olvasónak, nézőnek, hallgatónak, hogy mi történt, és nem szabad megelégedni csupán a hivatalos vélemények (jobb esetben az ellenvélemény is szót kap) és álláspontok ismertetésével.

A különbséget tehát nem az alapoknál kell keresni. De akkor hol? Az amerikai gyakorlatot és példákat (RIVERS–MATHEWS 1993) kiindulópontnak tekintve azt lehet mondani, hogy egy napi tudósításokat, elemző anyagokat készítő újságírónak – és ez nemcsak az amerikai, de a magyar gyakorlatra is igaz – ritkán vannak nehézségei, mert általában közéleti eseményeket

kell elmagyaráznia, és sok olyan forrást talál, akik boldogan segítenek neki. (A politikai tudósítóknál olykor az a veszély is fennáll, hogy túl sok a forrás, akik túl sok olyan információt akarnak kiadni, amelyek az ő érdekeiket szolgálják.)

Ezzel szemben az oknyomozó újságíró általában falakba ütközik. Oknyomozó riporternek azt nevezzük, aki „*utánamegy az olyan információknak, amelyeket szándékosan eltitkolnak, mert jogilag vagy etikailag elítélhető dolgokra vonatkoznak*” (RIVERS–MATHEWS 1993). Egyes vélemények szerint az oknyomozó újságírás akkor kezdődik, amikor a riporter elkezd gondolkodni, mert nem hiszi el a hivatalos álláspontot, és elkezd utánajárni a dolgoknak. Az elemzéshez hasonlóan a tényfeltáró vagy inkább oknyomozó újságírás problémákra, napirenden lévő fontos ügyekre és ellentmondásokra összpontosít, azaz gyakran nem csupán a szigorúan értelmezett tényekre szorítkozik (ezek igen gyakran kimerülnek az öt újságírói alapkérdésre adott válaszokban), hanem személyközi viszonyokat, szándékokat, jelenségeket ír le (és ezen keresztül történeteket mesél el).

VELÜNK ÉLŐ KÖZHIEDELMEK

A közhiedelmek, amelyek a műfajjal kapcsolatban még ma is élnek Magyarországon, a következők: az ilyen cikkek előállítása (1) drága, (2) hosszúak a cikkek, (3) sok munka előzi meg a megírásukat, (4) időigényes, (5) kockázatos, (6) nagy botránynak kell követnie megjelenésüket, azaz „vigyék el a főhöst másnap bilincsből”. Az első négy ismérv valójában minden színvonalasan és igényesen megírt újságcikkre igaz lehet, és egy oknyomozó cikk is lehet rövid, főleg, ha az ügy felgöngyölítése egy napilap vagy hírportál cikksorozatában jelenik meg. A kockázatot illetően Magyarországon a legnagyobb veszély az, hogy az újságíró nem tudja befejezni a sztorit, vagy befejezi, de nem közlik, életveszélyes fenyegetésektől eddig nem kellett tartani. A cikk vagy cikksorozat utóéletéért – pl. állítanak-e fel parlamenti vizsgálóbizottságot vagy nyomozni kezd-e az ügyesség –, a cikk okozta ilyen típusú következményekért az újságíró nem felelős. Az ő felelőssége abban áll, hogy minden rendelkezésre álló újságírói eszközzel meggyőződjön arról: amit leírt, az pontos, valós és igaz. A szakma ezen alapszabályát egyébként Deák Ferenc, még a XIX. században egy egymondatos sajtótörvény-tervezetben fogalmazta meg: „*hazudni nem szabad*”.

Az oknyomozó újságírás végterméke minden esetben az újságíró saját nyomozásának eredménye, nem pedig valaki másé, azaz az újságíró nem egy egyébként arra hivatott hatóság vizsgálatának eredményét ismerteti

közönségével, hanem a saját munkája eredményeképpen összegyűjtött tényeket és információkat tárja az olvasó elé. Fontos jellemző még, hogy az oknyomozó újságíró olyan eseteket próbál meg feltárni, amelyek valamilyen szempontból releváns információkat hordoznak a közönség, a nyilvánosság számára, mert elmondanak valami jellemzőt a korról, amelyben élünk: korrupciót, hatalommal való visszaélést vagy egyéb „hibás” működést mutatnak be átfogóan, a maguk összefüggéseiben; valami olyat, amit egyébként az érintettek el akarnak rejtteni. Az oknyomozó újságírás tehát a zárt ajkak és a zárt ajtók felnyitását jelenti.

Az oknyomozó újságírás elemei tehát összefoglalóan a következők:

- Az újságírás saját munkájának, nyomozásának az eredménye
- Szisztematikus, rendszerszerű problémákat mutat be a sztorikon keresztül, nem egyedi incidenseket
- Korrupciót, hatalommal való visszaélést vagy egyéb hibás működést tár fel
- Komplex, a társadalmat érintő problémákat mutat be
- „Right a wrong” – azaz a hibás, rosszul működő dolgok, jelenségek jobbtételére hívja fel a figyelmet

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK:

1. *Hogyan határozná meg a napi és az oknyomozó újságírás közötti különbségeket?*
2. *Milyen közhiedelmek léteznek az oknyomozó újságírással kapcsolatban, és hogyan tudná ezeket megcáfolni?*
3. *Melyek az oknyomozó újságírás legfontosabb ismérvei?*

2. HOGYAN KEZDJÜNK HOZZÁ?

Ahhoz, hogy valaki jó oknyomozó riporter legyen:

- megfelelő személyiségjegyek,
- a munkát támogató és elősegítő szervezet,
- és hozzáértő szerkesztők szükségesek.

Nézzük ezeket a feltételeket sorjában!

SZEMÉLYISÉGJEGYEK

Habár a szakirodalomban vita folyik arról, milyen személyiségjegyek kellenek ahhoz, hogy valakiből jó oknyomozó riporter váljon, és arról is, hogy egyáltalán kell-e hozzá több vagy más, mint ami a „mindennapi” újságírás velejárója, vagyis bármelyik újságíró készen állhat az ilyen jellegű speciális munkára, néhány általunk fontosnak tartott személyiségjegyet felsorolunk. Ezek egy része azonban nem eleve elrendeltetett, hanem fejleszthető tulajdonság.

Fejlett igazságérzet és a felháborodás alacsony küszöbértéke⁴

Az angolszász szakirodalom Brit Hume példája alapján egységes abban, hogy a felháborodás alacsony küszöbértéke alapvető követelmény ahhoz, hogy valakiből jó oknyomozó riporter váljék. Egy híres amerikai oknyomozó riporter, Jack Anderson hivatásának tekintette a közéleti szereplők idegesítését, mondván: „Jó, ha kicsit idegesek. Végtelenül egészséges lelki tornának tartom egy anonim kormányzati hivatalnok számára, ha egy kicsit nyugtalankodik. Láttam hatalmasokat a maguk elszigeteltségében annyira hasonlatossá válni Istenhez, hogy elfelejtették: rájuk ugyanazok a törvények vonatkoznak, mint mindnyájunkra... Washingtonban túl sok bürokrata beállítottsága vált elitistává. Ők a mi szolgáink, ugyanakkor a parancsolóink akarnak lenni.”⁵

A felháborodás alacsony küszöbértéke, és az a fajta igény, hogy az újságíró elszámoltassa a hatalom birtokosait, különböző mértékben mindenfajta újságírói munkához szükséges. Emellett fontos szakmai követelmény, hogy az ember tudjon távolságot tartani a saját személyes érzelmeitől, elfogult-

4 ÓSZABÓ ATTILA–VAJDA ÉVA: *A valóság nyomában* (Médiakutató, 2001. nyár) című cikke alapján

5 Idézi ÓSZABÓ ATTILA–VAJDA ÉVA: *A valóság nyomában* (Médiakutató, 2001. nyár)

ságaitól és az elemzése tárgyától is. Mégis ez a fajta „felháborodó” attitűd bizonyos mértékben szükséges ahhoz, hogy valakiből jó oknyomozó riporter váljék. Akinek ráadásul „az erkölcs személyes és társadalmi normáinak elkötelezettjeként szüksége van ezeknek a normáknak a megerősítésére, ha nem is a nyilvánosság, de legalább a szerkesztők részéről”.⁶ Az pedig már az abszolút ideális eset, ha az oknyomozó riporter a szakmai közeg és a nyilvánosság részéről is megerősítést és támogatást kap.

Bátorság, rámenősség, agresszivitás, kitartás

A zárt ajtók és a zárt ajkak felnyitásához, tehát olyan információk megszerzéséhez, amelyeket az érintettek leginkább el kívánnak rejtteni a nyilvánosság előtt, az újságíró részéről arra is szükség van, hogy ne ijedjen meg a hivatalosságoktól, hanem bátran, rámenően „kihajtsa” a számára szükséges információkat, megszerezze a dokumentumokat, adatokat, rábírja a nyilatkozattól, háttérbeszélgetéstől vonakodókat arra, hogy mégis beszéljenek vele. Mindezt pedig kitartóan végezze, ne hagyja magát eltántorítani a céljától, a különböző visszautasításokra, kifogásokra, kudarcokra ne az legyen a válasza, hogy belenyugszik, hanem más úton, más módszerrel tovább folytatja a munkáját.

Jó kapcsolatépítő, kapcsolattartó képesség

Az oknyomozó riporternek nagyon sok és nagyon sokféle emberi forrással kell dolgoznia a portástól a vezérigazgatón keresztül a pártvezetőig, ezért elengedhetetlen, hogy mindenkivel gyorsan, hatékonyan tudjon kapcsolatot kialakítani, illetve az idők folyamán képes legyen megőrizni és ápolni ezeket a kapcsolatokat. Az egyik vagy másik sztori feldolgozásánál megszerzett forrásokkal tartós, bizalomra épülő kapcsolat fenntartása nélkülözhetetlen a jó oknyomozó újságírói munkához.

Lényeglátás, összefüggések felismerése, kreativitás

Az oknyomozó újságírás témája sokszor összetett (gazdasági, üzleti vagy társadalmi) események és jelenségek vizsgálata, nélkülözhetetlen tehát, hogy a jó riporter gyorsan képes legyen meglátni az összefüggéseket az esetleg látszólag össze nem illő dolgok között, képes legyen elválasztani az események szempontjából lényeges mozzanatokat a lényegtelenről, és

6 RIVERS, WILLIAM L.–MATHEWS, CLEVE: *Médiaetika*. Budapest, 1993, Bagolyvár.

gyorsan le tudja vonni a következtetéseket. Mindehhez természetesen kreativitás is kell, mint ahogyan ahhoz is, hogy a megszerzett információkat egyszerűen, könnyen, egy jó sztoriban, érthetően tálalja a közönségének.

Az oknyomozó újságírói munkához szükséges személyiségjegyeket még sorolhatnánk, fontos azonban megjegyezni, hogy senki sem születik nyomozó újságírónak. A fentebb felsorolt személyiségjegyeket tudatos munkával fejleszteni lehet. A részben a mindennapi munka során felbukkanó konfliktusok kezelésével, a tapasztalattal, a csapatmunkával ezek a tulajdonságok maguktól is erősödhetnek, de speciális tréningek során is fejleszthetők.

Az oknyomozó újságírás ráadásul nem csupán személyiség, hanem tanulható képességek és módszerek kérdése is, az interjúk, háttérbeszélések során alkalmazott kérdezőtechnika, a vállalati, banki mérlegek értelmezése, megértése, az internetes adatbázisok kezelése mind-mind olyan képességek, amelyeket tudatos képzéssel bárki megszerezhet.

SZERVEZETI HÁTTÉR

Az oknyomozó újságírói munka egyrésztől magányos műfaj – gyakran egy-egy riportert kitarthat, lelkesedésén múlik a sztori elkészítése –, másrésztől pedig nem az. Szakmai, anyagi okokból, és a megfelelő jogi védelem miatt az ilyen munkát ambicionáló riporterek mindenképpen valamilyen szervezett intézményi háttérre, szerkesztőségre van szüksége, illetve arra kell törekednie, hogy ilyen háttérrel szerezzen magának. Az oknyomozó munkák elkészítése ugyanis mindig valamilyen közös erőfeszítés eredménye, amelyben fontos szerep jut a szerkesztőnek, a researchernek, tehát az archívumokban, internetes keresőkben az újságíró számára hasznos információkat találó kollégának, vagy éppen a szerkesztőség jogászának. Az internet, a civil újságírás vagy a blogok kiteljesedése természetesen kibővítette a nyilvánosságra hozatal technikai lehetőségeit, ez azonban mit sem változtat azon a tényen, hogy a minőségi tartalom, az oknyomozó cikkek elkészítése továbbra is mindig valamiféle csapatmunka eredménye. A blogokon, személyes honlapokon nyilvánosságra hozott oknyomozó cikk fogadtatása is más lehet, hiszen a közönség nagyobb hitelességet társít egy bejáratott sajtóorgánium által publikált íráshoz.

Az az újságíró tehát, akinek kedve van ilyen témák feldolgozásához, és főleg olyan ötlete is, amelyet szerinte érdemes végigvinni, több lehetőség közül választhat a megfelelő csapat megtalálásához Magyarországon is.

Megfelelő szerkesztőség kiválasztása

A szerkesztőségben dolgozó újságírók számára először is kínálkozik az az út, hogy az ötletüket felajánlják saját szerkesztőségük vezetőjének. Magyarországon is több napi- és hetilap, internetes újság felismerte már azt, hogy az exkluzív, oknyomozó tartalom előállítására versenyelőnyt kínálhat a konkurensokkal szemben, tehát szívesen vesz ilyen jellegű témákat a szerkesztőség bármely tagjától. Ha azonban az „ötletgazda” úgy ítéli meg, hogy bármilyen okból nincsenek meg a feltételei az oknyomozó munkának, bátran kereshet olyan szerkesztőséget, amelyről tudhatja: érdekelhetik ezek a témák. Az oknyomozó és minőségi újságírás iránt elkötelezett médiumokra könnyű rátalálni, elég, ha az ilyen díjak kiadására szakosodott alapítványok honlapjain (www.gsoma.hu, www.pulitzer.hu, www.minosegiujsagiras.hu) az érdeklődő riportert áttekinti, hogy az utóbbi időben mely szerkesztőségek kaptak elismerést.

Bár nálunk még nem elterjedt, de van példa arra is, hogy ad hoc jelleggel vagy szervezeten az oknyomozó munkára specializálódott csapat/szerkesztő dolgozik, aki „végigmenedzseli”, mentorálja az újságíró munkáját az ötlettől a megvalósításig, ideális esetben úgy, hogy közben a riportereknek nem kell más anyagokon dolgoznia.

A szerkesztőségben végzett oknyomozó munka nemcsak a szakmai feltételek megteremtése, hanem az anyagi és jogi segítség miatt is nagyobb biztonságot nyújt az újságíró számára. A szerkesztőség biztosíthatja a cikk elkészítéséhez szükséges infrastrukturális hátteret, hivatalos támogatást adhat a különböző levéltárakban, archívumokban való kutatáshoz, és fedezheti az indokolt költségeket (pl. utazás, könyvvásárlás, másolás stb.). A médium jogászai nemcsak a szerkesztőség, hanem az újságíró jogi kockázatainak minimalizálásában is szerepet játszanak.

A témával saját szerkesztőségében vagy más médiumnál próbálkozó riporterek tanácsos egy rövid szinopszisban összefoglalni az ötletét, megfogalmazni a megválaszolandó alapkérdéseket, a kérdések megválaszolásához szükséges teendőket. A nyilvánvaló emberi és írásos források felsorolásával és a téma megvalósításához hozzávetőlegesen szükséges idő és költségkeret meghatározásával a szinopszis jó alapot biztosít a munkához.

Szerkesztőségeken kívüli intézményes lehetőségek

Magyarországon még ugyan gyerekcipőben járnak azok a kezdeményezések, amelyek szerkesztőségeken kívüli, ugyanakkor mégis intézményes le-

hetőséget teremtenek kezdő vagy már gyakorlatot szerzett újságírók számára, de érdemes rendszeresen figyelni azokat a lehetőségeket, amelyek alapítványi vagy egyesületi formában hirdetnek pályázatokat.

Az utóbbi években ilyen volt a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) oknyomozó programja, amelyet az www.oknyomozo.hu-n érhetnek el az érdeklődők. Ennek a kezdeményezésnek a keretében rendszeres időközönként pályázatok jelennek meg, a nyertes újságíró pedig a cikk elkészítéséhez anyagi, jogi és szakmai asszisztenciát is kap. A támogatást elnyerő újságírók részére a bírálóbizottság újságíró tagjai, illetve más tapasztalt szakemberek mentori/szerkesztői segítséget, a TASZ jogásza pedig jogi segítséget nyújtanak. Az elkészült cikkek megjelennek az oknyomozó program weboldalán, illetve egyeztetés alapján a nyomtatott vagy az internetes sajtóban.

Érdemes ezeken túl folyamatosan figyelemmel kísérni a különböző alapítványok, civil szervezetek által gondozott nemzetközi oknyomozó újságíró projekteket is (pl. Knight Foundation, European Fund for Investigative Journalism).

HOZZÁÉRTŐ SZERKESZTŐK

A megfelelő szerkesztőség vagy csapat megtalálása azért is nagyon fontos, mert az oknyomozó riporter munkáját mindenképpen szakavatott szerkesztőnek kell segíteni, aki segíti őt az írott és emberi források feltérképezésében, a kapcsolatépítésben, folyamatosan tanácsokat ad az interjúk és háttérbeszélgetések levezényléséhez, a dokumentumok, írásos anyagok kritikus elemzéséhez, és nem utolsósorban ahhoz, hogy a rengeteg információból a közönség számára is érthető, releváns cikk szülessen. Fontos az újságíró és a szerkesztő közti bizalmi kapcsolat, azaz hogy az újságíró megbízza a szerkesztőben és megossza vele információit, problémáit, a munka során felvetődő kételyeit, s ugyanígy fontos, hogy a szerkesztő is megbízza a riporter munkájában és képességeiben.

ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK:

- 1. Mi kell ahhoz, hogy valakiből jó oknyomozó riporter váljon?*
- 2. Melyek az oknyomozó riporter legfontosabb személyiségjegyei?*
- 3. Miért fontos az oknyomozói munka intézményi háttere, hogyan lehet megteremteni?*